

Nr 136.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av justeringsväsendet m. m.

(3:e avd.)

I propositionen nr 190 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 5 mars 1948, föreslagit riksdagen att *dels* godkänna av chefen för finansdepartementet förordade riktlinjer för omorganisation av justeringsväsendet, *dels* fastställa av departementschefen förordad personalförteckning och avlöningsstat för statens justerare, *dels ock* för budgetåret 1948/49 under sjunde huvudtiteln såsom förslagsanslag under rubriken Statens justerare anvisa, till Avlöningar 158 500 kronor och till Omkostnader 75 000 kronor.

Propositionen.

Särskilt tillkallade utredningsmän ha den 31 december 1947 överlämnat betänkande med förslag till omorganisation av justeringsväsendet.

Över betänkandet ha infordrade utlåtanden avgivits av byggnadsstyrelsen, statskontoret, mynt- och justeringsverket, statens lönenämnd, kommerskollegium, överståthållarämbetet ävensom länsstyrelserna i Jönköpings, Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Västernorrlands län, varjämte föreningen statens justerare av mått och vikt avgivit yttrande. Kommerskollegium har med sitt utlåtande överlämnat yttranden från samtliga handelskammare i riket ävensom från Sveriges industriförbund och Sveriges köpmannaförbund.

I fråga om anställningsformen för justerarna m. m. har departementschefen anfört följande.

»Utredningsmännens förslag i avseende å justerarnas anställningsform innebär, att dessa skola inordnas under de avlöningsbestämmelser, som gälla för statens befattningshavare i allmänhet, och att sålunda de uppburna förrättningsavgifterna i sin helhet skola inlevereras till statsverket samtidigt som staten övertager omkostnaderna i justerarnas verksamhet. Med ett sådant ordnande av anställningsförhållandena för justerarna ha utredningsmännen ansett betydande administrativa fördelar och avsevärda möjligheter att rationalisera justerarnas arbete vinnas. Utredningsmännen ha även framhållit, att utvecklingen inom handel och teknik medfört mättnings- och vägningsredskap av så komplicerad konstruktion att en bättre teknisk utbildning än hittills är erforderlig hos den, som å det allmännas

vägnar skall kontrollera redskapens rätta funktion. Flertalet remissmyndigheter har, såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen, tillstyrkt utredningsmännens förslag, att fastare anställning nu skulle beredas justerarna. Mot detta förslag ha i huvudsak anförts två invändningar, nämligen dels av kommerskollegium, som ansett att genomförandet av den i och för sig önskvärda och lämpliga omorganisationen borde anstå i avvaktan på en omprövning av behovet av den nu föreskrivna justeringsverksamheten, dels ock av statskontoret, som i princip avstyrkt förslaget i första hand med hänvisning till rådande arbetskraftsbrist.

Vad först beträffar kommerskollegii invändning synes mig anledning knappast föreligga att i detta sammanhang till närmare övervägande upptaga frågan om en revision av de i 1934 års lag om mått och vikt givna föreskrifterna om justeringsplikten. Såsom även kollegium påpekat, framfördes förslag om de nu ifrågasatta begränsningarna av justeringsplikten i huvudsak redan vid tillkomsten av denna lag. Förslagen blevo då föremål för en grundlig omprövning, som bl. a. föranledde kollegium att — sedan ämbetsverket i ett första remissutlåtande liksom nu hade anslutit sig till Stockholms handelskammares yrkande om inskränkning av justeringsplikten — i huvudsakliga delar frångå dessa förslag. Mot det av nämnda handelskammare även då framlagda förslaget att justeringspliktiga redskap som regel icke skulle krävas vid varuutbyte näringsidkare emellan framfördes vägande invändningar från olika håll inom näringslivet, bl. a. Sveriges köpmannaförbund, kooperativa förbundet och flera handelskammare. För egen del framhöll jag vid anmälan av lagförslaget, att kontrahenterna även vid sådant varuutbyte borde kunna göra anspråk på den garanti för tillförlitlig mätning och vägning, som justeringen innebär, och detta förslag godtogs av riksdagen. Sedan dess har intet inträffat, som föranleder ett ändrat ståndpunktstagande från min sida. Den av samma handelskammare nu framkastade tanken — åsyftande att få bort all nyjustering — att särskild person skulle vid varje tillverkningsställe förordnas att såsom föreståndare för tillverkningen av mätnings- och vägningsredskap vara straffrättsligt ansvarig för riktigheten av de tillverkade redskapen, lär icke tidigare ha prövats. Ett genomförande av tanken — som förmodligen skulle möta föga förståelse från åtminstone vissa tillverkares sida, vilka ej sällan givit uttryck åt sin uppskattning utav den av statens justerare verkställda »kröningen» såsom en värdefull garanti för deras tillverkning — skulle innebära att justeringsplikt för vågar avskaffas, intill dess att de blivit så felaktiga att innehavaren insett deras felaktighet, och likaså för mått och vikter, därest såsom föreslagits tanken fullföljdes till ett avskaffande även av den periodiska omjusteringen. Detta skulle, såvitt jag förstår, kunna göra väg-, mått- och viktkontrollen praktiskt taget illusorisk och medföra en icke godtagbar sänkning av standarden på måtten och vikterna inom affärlivet, försåvitt man icke samtidigt införde ett effektivt inspektionsförfarande, vilket i sin tur skulle förutsätta en väsentlig utvidgning av den nuvarande statliga kontrollorganisationen. Sammanfattningsvis vill jag såsom min me-

ning framhålla, att det visserligen icke är uteslutet att en grundlig, allmän översyn av bestämmelserna i 1934 års lag kunde resultera i smärre modifieringar av justeringsplikten, men att det framstår såsom osannolikt, att dessa modifieringar — förmodligen i både mildrande och skärpande riktning — skulle kunna föranleda begränsningar i den nu föreslagna justerarorganisationen, vilken icke avser att binda ett ökat antal personer vid verksamheten.

I samband härmed må beröras även den ifrågasatta förlängningen av tidsintervallerna för den periodiska omjusteringen av mått och vikter. Jag vill nämna, att mynt- och justeringsverket nyligen hos ett antal justerare gjort en förfrågan, i vilken utsträckning enligt deras uppskattning förut begagnade järnvikter, som inlämnats för omjustering, måst ändras i samband med omjusteringen. Flertalet av de tillfrågade justerarna har uppgivit, att 80 à 90 procent av samtliga järnvikter erfordrat sådan ändring. Den lägsta siffra som nämnts för något landsortsdistrikt stannar vid 50 procent. Om vikterna till så stor del varit olagliga — i regel för lätta — vid utgången av nuvarande treårsperiod, får man givetvis räkna med en ännu kraftigare kassationsprocent vid en förlängning av perioden. Enligt min uppfattning utgör allmänhetens på de nuvarande kontrollåtgärderna grundade förtroende för de i den allmänna handeln använda måtten och vikterna en så värdefull tillgång för samhället och inte minst för affärsmännen själva, att dessa skäligen böra vara beredda att underkasta sig det besvär och de kostnader, som gällande omjusteringsplikt medför för dem. Vad som irriterat en del affärsmän torde mindre ha varit ifrågavarande rätt obetydliga besvär och kostnader än de relativt talrika bötesstraff, som utdömts i anledning av försummad periodisk omjustering av handelsvikter. Men detta förhållande synes mig icke böra föranleda ett avskaffande av omjusteringsplikten utan en ökad upplysning bland affärsmännen om de tidpunkter, då omjusteringsplikten skall vara fullgjord. I den mån handelsorganisationer icke ombesörja denna upplysningstjänst, synes staten, lämpligen genom mynt- och justeringsverket och justerarna, böra medverka härutinnan.

Vad åter angår statskontorets avstyrkande av utredningsmännens förslag bygger detta på uppfattningen att justeringsuppdraget hittills skulle haft karaktären av antingen bisyssla eller fyllnadsarbete för pensionerade militärer m. fl. och att det på grund härav vore olämpligt att under rådande arbetskraftsbrist binda heltidsanställda tjänstemän vid sådan verksamhet. Den i ämnet verkställda utredningen giver emellertid vid handen, att för närvarande endast en justerare har uppdraget såsom bisyssla, nämligen den i Visby stationerade justeraren, som tillika är lektor vid högre allmänna läroverket därstädes. I övrigt utgör justeringsuppdraget, enligt av utredningsmännen inhämtade uppgifter, innehavarnas huvudsakliga sysselsättning, lät vara att arbetet i ett par distrikt, vilka enligt utredningsmännens förslag skola försvinna, för närvarande icke lär bereda innehavarna full sysselsättning. Någon ökning av det antal arbetskrafter, som bin-

des vid verksamheten, åsyftar förslaget sålunda icke men väl ett effektivare utnyttjande av arbetskraften. Det förhållandet att en icke obetydlig del av justerarna är pensionerade militärer läser icke heller vara något avgörande skäl emot förslaget. Man torde kunna räkna med att officerare, som lämna den aktiva militärtjänsten vid 50 eller 55 års ålder, även i framtiden skola i viss utsträckning vinna anställning såsom justerare, oavsett att inkomstläget icke blir lika gynnsamt som hittills, då utöver den militära pensionen åtnjutits sportelinkomster enligt samma regler som gällt för andra justerare. I vart fall synes mig med hänsyn till av utredningsmännen föreslagna övergångsarrangemang icke föreligga skäl till antagande, att de nu inom organisationen verksamma pensionerade officerarna icke skola stå till förfogande efter omregleringen av anställningsförhållandena. Den rådande arbetskraftsbristen läser sålunda icke kunna åberopas som skäl mot förslaget.

För egen del är jag med hänsyn till önskvärdheten av en effektivisering utav justeringsväsendet och under beaktande av att sportelsystemet numera övergivits på de flesta områden inom statens förvaltning beredd att tillstyrka det av utredningen framlagda förslaget beträffande anställningsformen för justerarna.

Vad utredningsmännen anfört och föreslagit i fråga om åtgärder för utjämning under året av justerarnas arbete och för effektivisering av deras verksamhet har icke föranlett några principiella erinringar från min sida. Till de i sistnämnda avseende mera betydelsefulla förslagen, nämligen omläggning av avgiftsuppbörden och utnyttjande av justerarna för särskild våginspektion, återkommer jag i det följande under avsnitten Effektivisering av vågkontrollen (s. 22 ff.) samt Finansiering och uppbörd (s. 28 ff.).

Jämväl till frågan om kostnaderna för den här föreslagna nyorganisationen av justeringsväsendet återkommer jag senare. Med understrykande av svårigheterna att göra en mera exakt jämförelse mellan dessa kostnader och de nuvarande må dock i detta sammanhang nämnas följande. Det löpande anslagsbehovet för helt budgetår för den nya organisationen — exklusive pensioneringskostnaderna — har av mig beräknats till 442 000 kr. Kostnaderna för nuvarande organisation — vilka i huvudsak belasta riksstatens inkomstsida och variera betydligt mellan olika år — kunna med ledning av i utredningen lämnade uppgifter för närvarande antagas uppgå till omkring 370 000 kr. Av kostnadsökningen på 72 000 kr. faller ett belopp av 50 000 kr. på resor och traktamenten vid den föreslagna våginspektionen. Om man bortser från detta belopp, som kan sägas representera en ny, värdefull arbetsinsats av justerarna, möjliggjord genom omorganisationen, blir den återstående kostnadsökningen relativt obetydlig.»

Kungl. Maj:ts förslag till ny organisation innebär i huvudsak, att nuvarande distrikt sammanföras till fem distriktsgrupper, av vilka fyra skola stå under ledning av en förste justerare och den femte (stockholmsgruppen) av föreståndaren för mynt- och justeringsverkets handelsjusteringsavdelning. Såsom stationeringsorter för förste justerarna föreslås Jönköping, Malmö, Göteborg och Sundsvall.

Justerarna föreslås, till ett antal av sjutton, erhålla extra ordinarie anställning i lönegrad Ce 24, för förste justerarna föreslås lönegrad Ce 26.

Omorganisationen är avsedd att genomföras den 1 januari 1949, varför anslagsberäkningen avser endast halvt budgetår.

Utskottet.

Justerarnas inkomster utgöras av viss del av de jämlikt justeringstaxa inflytande förrättningsavgifterna. Detta sportelsystem för deras avlönande skall enligt Kungl. Maj:ts förslag avvecklas och justerarna inordnas under de avlöningsbestämmelser, som gälla för statens befattningshavare i allmänhet. Förrättningsavgifterna skola i samband därmed i sin helhet redovisas på riksstatens inkomstsida. Det främsta skälet för att ordna anställningsförhållandena för justerarna på detta sätt har varit önskvärldheten av en effektivisering av justeringsväsendet.

Såsom departementschefen framhållit har sportelsystemet numera övergivits på de flesta områden inom statens förvaltning. Utskottet finner sig böra tillstyrka att det avskaffas även beträffande justerarna. Förslaget åsyftar icke någon ökning av det antal arbetskrafter, som bindes vid verksamheten. Utskottet vill understryka, att icke heller framdeles en ansvällning av organisationen bör föranledas av att rätten till viss del av förrättningsavgifterna utbytes mot fast avlöning.

Omläggningen blir ogynnsam för de officerare, vilka med pension lämna den aktiva militärtjänsten vid 50 eller 55 år och därefter vinna anställning såsom justerare. Utskottet vill framhålla angelägenheten av att sådan arbetskraft även framdeles tillvaratages för ifrågavarande uppgifter.

Av det anförda framgår, att utskottet icke ansett prövningen av förslaget till omorganisation böra anstå i avbidan på en översyn av bestämmelserna om justeringsplikten. Utskottet vill i detta avseende allenast framhålla, att fortsatt uppmärksamhet bör ägnas frågan, om icke tidsintervallerna för den periodiska omjusteringen av mått och vikter kunna förlängas.

Den föreslagna löneställningen för justerare och förste justerare föranleder icke erinran från utskottets sida. 1944 års personalutrednings förslag i fråga om reglering av anställningsförhållandena för viss personal med teknisk utbildning m. fl. (SOU 1947: 58) skulle för de biträdande justerarnas del — i den mån de rekryteras av läroverksingenjörer — innebära införande av reglerad befordringsgång upp till lönegrad Ce 21. Lönenämnden har ansett, att den automatiska befordringsgången icke borde utsträckas längre än till 19 lönegraden. Personalutredningens förslag kan enligt vad chefen för finansdepartementet anmält i statsverkspropositionen icke föreläggas innevarande riksdag. Icke desto mindre vill utskottet ej framställa erinran mot att förslaget lägges till grund för anslagsberäkningen för nästa budgetår, varvid — i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag — lönenämndens synpunkter böra beaktas för att icke den slutliga prövningen av personalutredningens förslag skall föregripas.

I likhet med utredningsmännen anser utskottet, att anskaffning av tjänstebil för distriktsgrupperna icke kan komma i fråga i nuvarande läge.

Utskottet ansluter sig till departementschefens uppfattning, att kravet på täckning av kostnaderna för verksamheten bör tillgodoses vid den förestående översynen av justeringstaxan.

Med tillstyrkande jämväl i övrigt av Kungl. Maj:ts förslag får utskottet under återopande av det anförda hemställa,

att riksdagen må

I. godkänna i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 5 mars 1948 förordade riktlinjer för omorganisation av justeringsväsendet samt i fråga om bestridande av kostnaderna för verksamheten;

II. fastställa följande personalförteckning för statens justerare, att tillämpas tills vidare från och med den 1 januari 1949:

Befattning	Personalförteckning.	Lönegrad
<i>Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än Ce 24:</i>		
4 förste justerare		Ce 26;

III. godkänna följande avlöningsstat för statens justerare, att tillämpas från och med den 1 januari 1949 tills vidare:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	kronor 142 500
2. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	» 16 000
	Summa kronor 158 500;

IV. för budgetåret 1948/49 under sjunde huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa

- a) till *Statens justerare: Avlöningar* 158 500 kronor;
- b) till *Statens justerare: Omkostnader* 75 000 kronor.

Stockholm den 4 juni 1948.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 137.